

РД 06-3300/8.10.2018

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Анита Атанасова

член и председател на научното жури въз основа заповед номер РД 06-3300/ 8.10.2018

на Ректора на Икономически университет- Варна проф. д-р Пламен Илиев

по откритата процедура за защита на дисертационен труд на тема

„Оценка, представяне и оповестяване на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите“

с цел придобиване на образователна и научна степен „доктор“

от ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова

1.Обща информация

Настоящата рецензия е изготвена от доц. д-р Анита Атанасова, преподавател в катедра „Счетоводна отчетност“ към „Финансово счетоводен“ факултет при Икономически университет- Варна.

Рецензията е изготвена въз основа заповед номер РД 06-3300/ 8.10.2018 на Ректора на Икономически университет- Варна проф. д-р Пламен Илиев и във връзка с взети решения от Научното жури на неprisъствено заседание от 15.10.2018, съгласно изискванията на чл.2 ал.8 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и чл.37 ал.3 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ- Варна.

На неprisъственото заседание на Научното жури от 15.10.2018г., чрез използване на телефонни връзки с външните членове на Научното жури, се взеха следните решения:

- За председател на Научното жури беше избрана доц. д-р Анита Атанасова;
- За рецензенти по процедурата за защита на дисертационния труд бяха определени доц. д-р Анита Атанасова и проф. д-р ик. н. Васил Меразчиев.

- На останалите членове на Научното жури: проф. д-р Васил Янков, проф. д-р Атанас Атанасов и доц. д-р Светозар Стефанов беше възложено да изготвят становища.
- Беше взето решение второто заседание на Научното жури да се състои на 19.12.2018г. от 14.00 часа, в ИУ- Варна.

Рецензията е по открита процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Оценка, представяне и оповестяване на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите“** за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ от ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова, по професионално направление: 3.8. Икономика, докторска програма: „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“, при факултет „Финансово счетоводен“ на Икономически университет- Варна, катедра „Счетоводна отчетност“.

2. Данни за дисертанта

Ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова е родена през 1983г. в гр. Добрич. Средното си образование завършва в Техникум по икономика (по настоящем Финансово-стопанска гимназия) гр. Добрич, специалност „Икономика, управление и финанси на търговията“ през 2002г. Бакалавърска степен завършва в ИУ- Варна през 2006г., специалност „Счетоводство и контрол“, а през 2007г., завършва магистърска степен в ИУ- Варна със същата специалност- „Счетоводство и контрол“. През 2007г. работи като счетоводител в частна компания. От февруари 2008г. е асистент в катедра „Счетоводна отчетност“ при ИУ- Варна.

Ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова е преподавател в катедра „Счетоводна отчетност“ към „Финансово счетоводен“ факултет при Икономически университет- Варна повече от 10г. Тя се ползва с добра репутация на отговорен, компетентен и диалогичен преподавател и пред студентите и пред колегите си. Ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова е водила семинарни занятия по множество дисциплини:

Пред студенти ОКС Бакалавър:

-, „Счетоводство на банките“;

- „Счетоводство на бюджетните организации“;
- „Счетоводство на застрахователните и пенсионни предприятия“;
- „Теория на счетоводството“;
- „Организация на счетоводството“;
- „Финансови и валутни разчети“;
- „Финансово счетоводство“

Пред студенти ОКС Магистър:

- „Счетоводство на банките и бюджетните организации“;

Пред ОКС Професионален бакалавър в Колежа по туризъм гр. Варна:

- „Счетоводство на туристическото предприятие“.

Ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова е посещавала квалификационни курсове организирани от ИУ- Варна. Участвала е в множество конференции, организирани от ИУ- Варна и други организации. Притежава добри познания по английски език. Работи със софтуер за презентации, офиспакет, работа на интерактивни дъски, счетоводни компютърни програми.

Всички знания, умения и лични качества допринасят за нейното високо ниво като преподавател и научен работник.

3.Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е в размер на 202 страници без приложенията и е изграден от три глави, увод, заключение, използвана литература, 14 приложения.

В увода на дисертацията удачно са формулирани цел на изследването, задачи, методи на изследване, ограничения, теза и хипотези.

Първа глава е изцяло теоретична. Тя задълбочено проследява нормативната регламентация на концесиите в България, счетоводните аспекти на концесиите,

приложимостта на приблизителните счетоводни оценки и справедливата стойност. Всички въпроси са изяснени от гледна точка на концесионерите и представянето на концесиите във финансовите им отчети.

Втора глава се концентрира върху методическите аспекти на оценяването, представянето и оповестяването на пристанищните концесии. Обобщени са тенденциите в емпиричните изследвания на финансовите отчети, направена е връзка с проблемните моменти при оценяването, представянето и оповестяването на концесиите. На тази база са предложени адаптирани показатели за оценяване, представяне и оповестяване на пристанищните концесии. Показателите са детайлизирани в контекста на възможните приложими счетоводни бази за отчитане: Национални счетоводни стандарти (НСС) и Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО).

Трета глава е практически ориентирана. Два са основните прилагани подхода в нея:

- Изследване на конкретен случай (case study) и логически анализ на практиката при оценката, представянето и оповестяването на пристанищните концесии в контекста на двете приложими счетоводни бази: НСС и МСФО;
- Индексен анализ на база предложените в предходната част от изложението показатели за оценка представянето и оповестяването на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите.

Въз основа на направеното емпирично изследване е синтезирано авторовото мнение за състоянието и тенденциите в оценката, представянето и оповестяването на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите.

Заключението обобщава извършеното в цялата разработка както в теоретичен план, така и по отношение на емпиричното изследване. Изводите на автора поставят настоящата разработка и достигнатите резултати в контекста на други проучвания извън България и насочват към авторовите приноси. Дисертацията има съвременен звучене, за което допринася и очертаването на възможните бъдещи насоки на изследване.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертацията е удачно изградена като структура, главите са съразмерни, формулираните заглавия отразяват коректно съдържанието им. Използван е подходящ научен стил на изказ. Графичното оформление е добро. В изложението е ползвана визуализация чрез множество авторови схеми и таблици. Целият текст на дисертацията е обвързан с целта и задачите, формулирани в увода. Направените заключения са свързани с хипотезите, представени в увода. Ползвана е богата литература от различни национални школи. Приложенията са подходящо подбрани.

Считам, че дисертационният труд съдържа научно- приложни резултати, които представят оригинален принос. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по специалността и избраната тема, както и демонстрира способности за самостоятелни научни изследвания.

Дисертационният труд е представен в подходяща форма и отговаря на изискванията за монографичен труд. Той разглежда реален практически проблем с обществена значимост за оценяването представянето и оповестяването на пристанищните концесии. За разглеждания проблем се предлагат насоки за разрешаване.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно- приложни приноси в дисертационния труд

В представения дисертационен труд могат да се очертаят следните приносни моменти:

1. В дисертационния труд е извършено сериозно изследване на същността и нормативната регламентация на концесиите, обобщени са особеностите на този сложен отчетен обект, представени са нерешените нормативно проблеми. На база на литературното проучване, авторът е предложил своя синтезирана дефиниция на концесиите като обект на счетоводно отчитане.

2. Принципът на предимство на съдържанието пред формата е изведен като водещ при счетоводното отчитане на концесиите. Обосновано е прилагането на приблизителни

счетоводни оценки, в това число и справедливата стойност, с няколко възможни подхода при оценяването на концесиите. Обобщен е обхватът на оценката на концесионните права, като е подчертан вероятностният и рисков елемент при оценката на тези права, с оглед на множеството елементи и дългосрочната времева перспектива, при която се предвиждат не само допускания за бъдещето, но и промени на параметрите в процеса на ползване на концесиите.

3. На базата на сериозно литературно проучване са очертани световните тенденции в емпиричните изследвания на финансовите отчети, и в частност- изследванията на оповестяванията във финансовите отчети. Направена е успешна адаптация на един от възможните методи на проучване с цел прилагане към емпиричната база данни на българските предприятия.

4. Извършено е мащабно емпирично изследване на всички пристанищни концесии в България за период от 10г. по отношение на оценката, представянето и оповестяването им във финансовите отчети на концесионерите. Проучването е извършено чрез два алтернативни метода- на конкретно изследване (case study) и чрез прилагане на адаптирани от автора показатели за индексен анализ. Постигнатите резултати са представителни за изследвания сектор и са съпоставими с резултатите от чуждестранни проучвания. Това прави настоящата разработка съизмерима със съвремените постижения на международната професионална общност.

6. Публикации и участие в научни форуми

Ас. Галина Йорданова Събчева- Чавгова има седем публикации, декларирани като публикации във връзка с дисертационния труд: 4 статии в индексирани издания, една, от които на английски език и 3 доклада на научни конференции, две от които международни. Всички са по темата на дисертацията.

Общият брой на публикации на автора са 20. Първата публикация на автора във връзка с концесиите е от 2009г. Този факт демонстрира трайният сериозен научен интерес на докторанта към избраната тема.

7.Критични бележки и препоръки

Дисертационният труд би спечелил ако авторът представи по- категорично своите препоръки и предложения в целия текст, разшири обхвата им и ги задълбочи, систематизира ги и ги направи по- различими. При целия обем проучена литература и емпирични изследвания би могло да се направят конкретни предложения за промяна на нормативни актове (Национални счетоводни стандарти, Международни стандарти за финансово отчитане, Закон за концесиите, официални указания и др.). Предложен модел на препоръчителен подход за оценка на концесиите в контекста на конкретна законодателна рамка би повишила ценността на разработката. Остава впечатление, че огромният положен труд по темата за концесиите е оставен не напълно довършен.

Забелязва се транспониране на дефинирания предмет и обект в уводната част на дисертацията. В тази част на разработката не са изброени пълно използваните методи на изследване- например, не е споменат индексният анализ, който се ползва в емпиричната част на изследването.

Приложение 2 носи важна информация- цифрова и словесна и е логично тя да бъде по- съществено представена в изложението на дисертацията като симулационно моделиране, с отчитане ефекта на част от възможните променливи и съответните изводи и препоръки.

Текстът е наситен с информация, която на места е фрагментирана и утежнена от контекста на знанията на автора, но остава трудна за възприемане от читателя. Допуснати са някои технически неточности при цитирането на интернет източници, без изписване на пълното им наименование и дата на последно ползване. Организацията на приложенията технически е разнопосочна и самите приложения не винаги са очевидно разграничими.

Изказаните критични бележки не намаляват достойнствата на дисертанта, а са стимул за продължаваща работа и научно развитие.

8. Въпроси към дисертанта

Позволявам си да задам на докторанта следните въпроси:

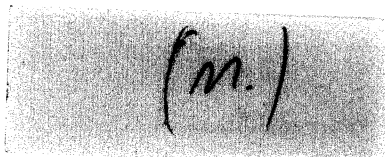
1. Според Вас какви са насоките за усъвършенстване на счетоводните стандарти (национални и международни) за да бъде тяхното приложение по-ясно и сравнимо по отношение на концесиите? Необходима ли е промяна в други нормативни актове в горния контекст? Какви мерки би следвало да се предприемат за да стане практиката по оценка, представяне и оповестяване на концесиите по-достоверна и по-сравнима?

2. Кой модел (подход) на оценка дава по-достоверна представа за размера на концесията? Какви са възможните решения за намаляване на неопределеността, вариантността и риска в бъдещите дългосрочни оценки на концесиите?

9. Заключение

В резултат на всичко изложено до тук, считам че дисертационният труд **„Оценка, представяне и оповестяване на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите“** за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ на ас. Галина Йорданова Събчева-Чавгова, по професионално направление: 3.8. Икономика, докторска програма: „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ **може да бъде оценен положително и на докторант ас. Галина Йорданова Събчева-Чавгова да се присъди образователно и научна степен доктор.**

С уважение:

доц. д-р Анита Атанасова

15.11.2018г.

гр. Варна

Рецензия

от член на научно жури за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по обявена процедура от Икономически университет – гр. Варна

1. Обща информация

- **Изготвил рецензията** – проф. д-р ик. н. Васил Богомилов Меразчиев с диплома за научна степен №31602 от 23.07.2007 год. (Протокол №9 от 08.05.2007 год. на Научна комисия №16 при ВАК) и свидетелство за научно звание №25037 от 16.06.2008 год. (Протокол №6 от 15.04.2008 год. на Научна комисия №16 при ВАК), бивш преподавател по счетоводство в СА „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов.
- **Основание за написване на рецензията** – Заповед РД №06-3300 от 08.10.2018 год. на Ректора на Икономическия университет – гр. Варна за назначаване на научно жури и решение на това научно жури от 15.10.2018 год.
- **Автор на дисертацията** – докторант Галина Йорданова Събчева – Чавгова – зачислена в докторантура на самостоятелна подготовка в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ към катедра „Счетоводна отчетност“ на ИУ – гр. Варна със Заповед № РД17-456 от 16.02.2017 год. и отчислена с право на защита със Заповед № РД17-3297 от 08.10.2018 год.
- **Тема на дисертационния труд** – „Оценка, представяне и оповестяване на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите“.
- **Научен консултант** – доц. д-р Светлозар Стефанов.

2. Данни за дисертанта

Дисертационният труд е разработен от Галина Събчева Йорданова – Чавгова с диплома за висше образование ОКС „магистър“ по специалност „Счетоводство и контрол“, издадена от ИУ – гр. Варна от 2007 год. По време на докторантурата са положени четири изпита по индивидуален докторантски план с оценки отличен.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният за защита дисертационен труд е в обем от 202 стандартни машинописни страници, които в структурно отношение включват увод (5 страници), три глави (177 страници), заключение (3 страници), списък на използваната литература (16 страници), който включва: нормативни актове (NN№1-56), на кирилица (NN№57-110), на латиница (NN№111-172) и интернет-портали (NN№173-221). Освен това съдържание дисертацията съдържа и 14 бр. приложения. Това съдържание в много голяма степен изчерпва почти всички въпроси, свързани с концесиите.

Дисертационният труд на докторантката Галина Йорданова съдържа научно-приложни резултати, които показват, че авторът му притежава задълбочени теоретични знания по специалността и способности за самостоятелни научни изследвания. Този извод е в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Силно впечатление прави много големия брой на ползваните литературни източници (общо 221 броя), където преобладават тези на латиница (62 броя). Тук трябва да се посочи и факта, че ползването на всеки литературен източник е направено с необходимото уважение и респект към неговия автор.

Внимателно прочитане на дисертационния труд е основание да се направят следните обобщаващи изводи:

- 3.1. Разработените въпроси в дисертацията са актуални и в унисон с международното и националното счетоводно законодателство.
- 3.2. Проучен е много голям обем специализирана литература, нормативни актове и интернет-портали, които са ползвани добросъвестно.
- 3.3. Оформя се категоричното впечатление, че докторантката познава добре счетоводната практика у нас.
- 3.4. На базата на емпирично изследване за 10-годишен период на финансовите отчети на предприятия-концесионери на терминал от пристанище за обществен транспорт с национално значение в България са направени изводите за практиката.
- 3.5. Рецензията на дисертационен труд е самостоятелно научно изследване на докторантката със своята теоретическа обосновааност и преобладаваща практическа насоченост.

4. Преценка за структурата и съдържанието на дисертационния труд

Структурата на рецензията на дисертационен труд е в пълно съответствие на разработките за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в областта на икономическите изследвания. Съдържанието е композирано в увод, три глави и заключение. В работата се съдържат задълбочени теоретически разсъждения върху понятието „концесия“ с предложена авторска дефиниция за целите на дисертацията. Акцентът е поставен върху финансовите, счетоводни и правни аспекти на концесията. Съвсем умишлено и целенасочено вниманието на докторантката е насочено

едновременно в теоретичен и практико-приложен аспект. Тази двусмисленост при реализиране на научното изследване е в пълно съответствие с чл. 34, ал. 2 и 3 от Правилата за условията и реда за придобиване на научна степен и заемане на академична длъжност в Икономически университет – Варна. Съпътстващият автореферат на дисертационния труд е в обем от 34 стандартни страници, в които много точно и коректно са представени идеите на докторантката, разработени обстойно в дисертацията.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Основна характеристика за всеки дисертационен труд са съдържащите се в него научни и научно-приложни резултати за теорията и практиката. В дисертацията със заглавие „Оценка, представяне и оповестяване на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите“ се съдържат преди всичко научно-приложни резултати, които са принос за счетоводната теория и практика.

Концесионната практика у нас е сравнително ново направление на взаимоотношения между икономически субекти. Същите се нуждаят от задълбочени и многостранни научни разработки. Точно такава разработка е рецензирания дисертационен труд. Безспорна заслуга на катедрата, научния консултант и докторантката е, че много точно и вярно са преценили актуалността на дисертационната тема, която се разработва от един млад научен работник.

В представения автореферат на дисертацията се съдържа „Справка за приносите в дисертационния труд“ (с. 33), в която докторантката е формулирала в четири точки най-важните приносни моменти с научен и практико-приложен характер на своята

разработка. При тази формулировка на приносите навярно присъства и научния консултант.

Формулираните в четири пункта приноси са с теоретическа обоснованост и практическа насоченост към дейността на български стопански субекти – концесионери. Тази формулировка на приносите в дисертационния труд е показателна за следните изводи:

- Докторантката точно и вярно преценява своя личен принос в конкретното икономическо изследване;
- Дава се приоритет на приносите за практиката на български предприятия, явяващи се в качеството на концесионери;
- Счетоводната проблематика е водеща за цялото изследване в дисертацията.

Като рецензент ще си позволя да формулирам съдържащите се приноси в този дисертационен труд по следния начин: обогатяване на икономическата теория и конкретни предложения за действия на предприятията-концесионери при изготвяне, представяне и оповестяване на финансовите им отчети.

6. Публикации и участие в научни форуми

В представените материали за защитата са включени и седем публикации от дисертационния труд, от които три са доклади от научни конференции (N№1, 3 и 5) и четири са научни статии, отпечатани в издания на Икономически университет – Варна.

Прави впечатление, че първите четири публикации са отпечатани преди зачисляване в докторантурата на авторката, което е показателно за това, че по тази дисертация е работено не само през последните две години.

7. Критични бележки и препоръки

При оценяване на всеки дисертационен труд с цел присъждане на образователна и научна степен „доктор“ основна задача е да се прецени доколко неговите положителни характеристики са достатъчно основание авторът му да получи престижната образователна и научна степен „доктор“. Авторите на тези научни трудове в повечето случаи са млади научни изследователи, което е предпоставка за съдържащи се недостатъци в тях. Ако тези пропуски и слабости са много по-малко от положителните страни на реализираното научно изследване, то те са основание само за даване на препоръки към автора на разработката. Такъв е този конкретен случай, поради което не смятам да посочвам в рецензията забелязани пропуски и недостатъци на обсъжданата от научното жури дисертация.

В желанието си да съм в максимална полза на докторантката Галина Йорданова ще си позволя да направя следните препоръки за бъдещата ѝ научна кариера:

- Всяко авторово научно твърдение трябва да се подкрепя с достатъчно убедителни научни аргументи;
- Подкрепата или отхвърлянето на чужди идеи трябва да се коментира много внимателно и с уважение към авторите им.

8. Въпроси към докторантката

Смята ли докторантката, че концесионирането у нас има ясна и добра нормативна регламентация, което да е в основата на бъдещето утвърждаване и разширяване на тази практика?

9. Заключение

Като рецензент на представената за защита дисертационна работа съм задължен да изразя ясно и категорично мнение за нейните качества и преди всичко по нейните положителни страни. Посоченото в предходното изложение на тази рецензия е достатъчно основание да оформя положителното си отношение към обсъждания научен труд. Смятам, че защитаваният пред научното жури дисертационен труд на тема „Оценка, представяне и оповестяване на пристанищните концесии във финансовите отчети на концесионерите“ отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника на МС за неговото приложение и Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Икономически университет – Варна. Това ми дава основание да заявя, че като член на научното жури **ще подкрепя с положителен вот предложението за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на авторката на обсъждания дисертационен труд Галина Събчева Йорданова – Чавгова и ще гласувам с „да“ за това.**

гр. Свищов

29.10.2018 год.

Рецензент:

/проф. д-р ик. н. Васил Меразчиев/